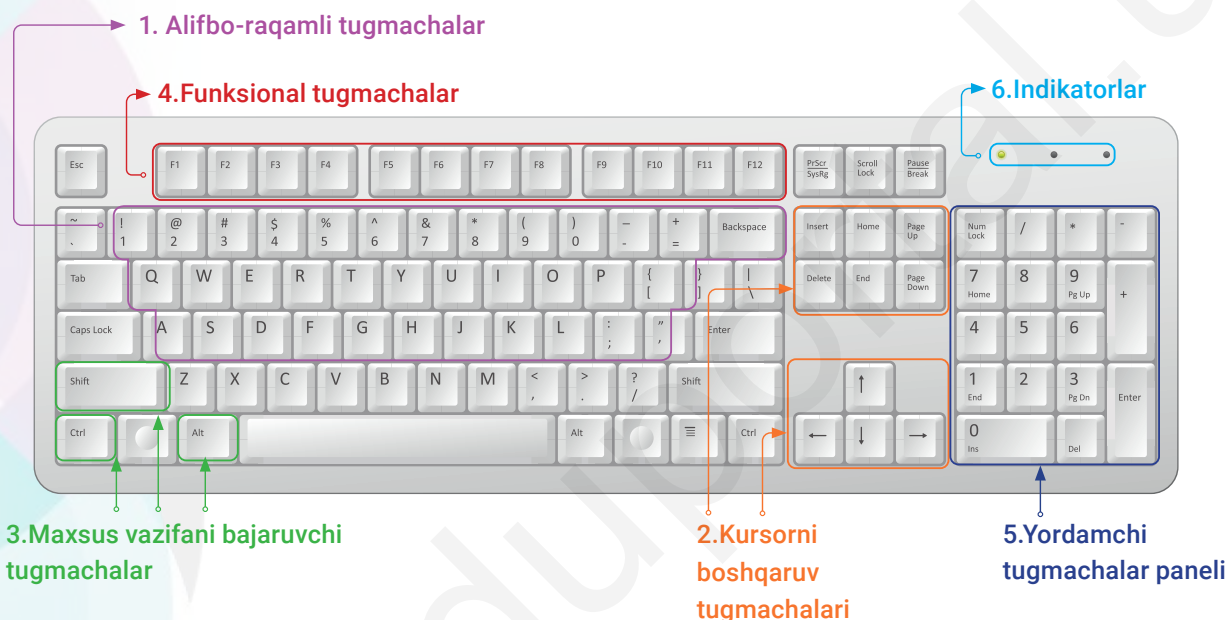

8-dars. KLAVIATURA VA SICHQONCHA BILAN ISHLASH KO'NIKMALARI

Klaviatura tashqi qurilma hisoblansa-da, foydalanuvchi bilan kompyuter o'rtasida muloqot o'rnatishga mo'ljallangan asosiy qurilmalardan biri hisoblanadi.

Bajargan vazifalariga ko'ra klaviatura tugmachalarini 6 ta guruhga ajratish mumkin:

1. Alifbo-raqamli tugmachalar lotin, kirill harflari yoki arab raqamlari ko'rsatilgan tugmachalar guruhidan iborat.

Raqlamlar: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9.

Belgilar: @ № ! \$ & * + () = / va h. k.

Lotin va kirill alifbosi harflari: q(щ), w(ц), e(y), r(к), t(e), y(н) ...

{PROBEL} — ikkita so'z orasida joy qoldirish tugmachasi.

2. Kursorni boshqarish tugmachalari:

Home (houm)	Kursorni satr boshiga o'tkazish	←	Kursorni bir belgi oldinga o'tkazish
End (end)	Kursorni satr oxiriga o'tkazish	→	Kursorni bir belgi keyinga o'tkazish
PgUp (peydj ap)	Kursorni avvalgi sahifaga o'tkazish	↑	Kursorni bir satr yuqoriga o'tkazish
Home (peydj daun)	Kursorni keyingi sahifaga o'tkazish	↓	Kursorni bir satr pastga o'tkazish

Eslab qoling!

Klaviaturalar kompyuterga ulanishiga ko'ra **simli va simsiz** turlarga bo'linadi.

Eslab qoling!

Ishlatilish maqsadiga ko'ra:

- standart;
- multimedia va o'yin;
- virtual klaviaturalar mavjud.

3. Maxsus vazifalarni bajaruvchi tugmachalar

Tugmachalarning inglizcha nomi	Talaffuz etilishi	Vazifasi
Esc	(eskeypt)	Oxirgi amalni bekor qilish
Enter	(enter)	Buyruq yoki amalni tasdiqlash
Shift	(shift)	Bosh harfni yozish yoki sonlar bilan birga kelgan belgilarni tanlash
Caps Lock	(kaps lok)	Faqat bosh harflarni yozish
Control (ctrl)	(kontrl)	Boshqa tugmachalar bilan birgalikda ishlatish
Alt	(alt)	Boshqa tugmachalar bilan birgalikda ishlatish
Back Space	(bek speys)	Kursordan chapda turgan belgini o'chirish
Delete (Del)	(delet)	Kursordan o'ngda turgan belgini o'chirish
Insert (Ins)	(insert)	Harf yoki belgini almashtirish

4. Funksional tugmachalar — kompyuterni sichqonchasiz boshqarish va dastur belgilagan maxsus amallarni bajarish tugmachalari:

5. Yordamchi tugmachalar paneli

Asosan 2 holatda ishlaydi:

NumLock — tugmacha faollashtirilgan holatda undagi raqamli tugmachalar “kalkulyator” vazifasini bajaradi.

NumLock — tugmacha faol bo'lmagan holatda faqat /, *, -, + va kursorni boshqarish tugmachalaridan foydalaniladi.

6. Indikatorlar (chiroq diodlari)ning yoniq holati

Num Lock — yordamchi panelning faol holatini ko'rsatib turadi.

Caps Lock — bosh harflar faolligini ko'rsatib turadi.

Scroll Lock — kursorni boshqarish holati ekranni boshqarish holatiga o'tganligini ko'rsatib turadi.

BUNI BILASIZMI?

Screenshot nima?

E'tibor bergan bo'lsangiz, smartfon va planshet ekrandagi joriy holatni rasmga olish, ya'ni undan nusxa ko'chirish va uni rasm formatida ularning ichki xotirasida saqlab qo'yish xizmati mavjud.

Bunday xizmat turi kompyuterlarda ham yo'lga qo'yilgan. Funksional tugmachalar qatorida joylashgan **PrtSc/SysRq** (Print Screen) tugmachasini bir soniya bosish orqali ekrandagi joriy tasvir nusxasini xotiraga (buferga) saqlab qo'yish va uni ixtiyoriy hujjatga yoki qayta ishlash uchun biror grafik muharrirga joylashtirish mumkin.

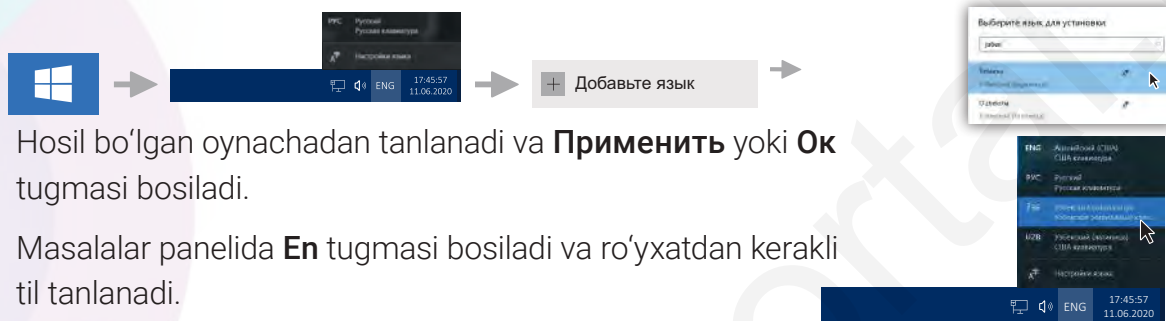
Noutbuklarda skrinshot 2 ta tugmachaning birgalikda bosilishidan hosil bo'ladi.

BUNI BILASIZMI?

Klaviaturaga boshqa davlat tillari qanday kiritiladi?

Boshqa davlat tillarida matn terish zarurati tug'lsa, qanday yo'l tutish kerak? Buning uchun kompyuterning sozlash bo'limida kerakli tilni kiritish lozim bo'ladi, xolos.

Hosil bo'lgan oynachadan tanlanadi va **Применить** yoki **Ок** tugmasi bosiladi.

Masalalar panelida **En** tugmasi bosiladi va ro'yxatdan kerakli til tanlanadi.

ЎЗБ

O'zbek kirill alifbosidagi ba'zi harflarni tanlash tugmachalari:

→ ŷ

→ x

→ f

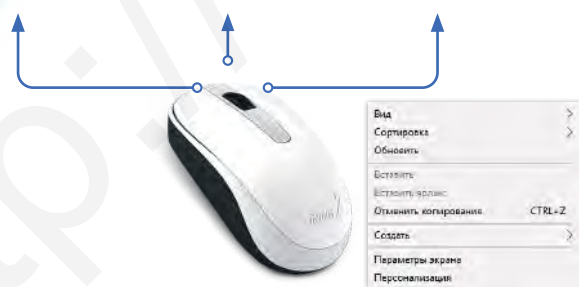
→ k

An'anaviy sichqonchalar 2 ta: o'ng va chap tugmachalardan hamda ular orasidan o'rin olgan g'ildirakcha (rolik)dan iborat.

Чап tugmacha

G'ildirakcha

O'ng tugmacha

O'ng tugmacha **1 marta** bosilganda, kontekstlar menyusi ochiladi.

Чап tugmacha **1 marta** bosilganda, tanlangan obyekt faollashadi.

Чап tugmacha **2 marta** bosilishi bilan papka yoki fayl ochiladi yoki birorta dastur ishga tushadi.

Чап tugmacha **3 marta** bosilganda, matn muharriri butun abzasni belgilaydi.

Dastlab sichqonchanning oddiy sharsimon g'ildirakchali turi ishlatilgan.

Keyingi avlod sichqonchalari klaviaturalar kabi simli va simsiz turlarga bo'linadi.

Sichqonchalarning 2 ta — **optik** va **lazerli** turlari ommalashgan.

Optik

Lazerli

SAVOL VA TOPSHIRIQLAR

1. Klaviaturaning vazifasini tushuntirib bering.
2. Tugmachalari vazifasiga ko'ra klaviatura necha guruhga bo'linadi?
3. Kursorni boshqarish tugmachalarini sanab bering.
4. Boshqaruv tugmachalarining vazifasini tavsiflab bering.
5. Shift va CapsLock tugmachalarining vazifasini izohlab bering.
6. Kirillcha alifbodan lotincha alifboga va aksincha o'tish qanday bajariladi?
7. Sichqonchani boshqarish tugmachalari haqida gapirib bering.

MASHQLAR

- I. ПУСК menyusidagi standart dasturlar orasidan **Bloknot** dasturini ishga tushiring va klaviaturadan quyidagi belgilarni topib, ko'rsatilgan tartibda yozing:
 - 1) Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Mm Nn Ll Oo Pp
 - 2) 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
 - 3) ! @ # \$ % ^ & * () - + < > ' " " \ | /
 - 4) MAKTAB, OILA, VATAN, TOSHKENT, O'ZBEKISTON, MUSTAQILLIK
 - 5) Men o'z maktabim, shahrim va mamlakatimni sevaman.
 - 6) 400 \$, 50 %, (bir), "Ekologiya va men", <http://www.olan.uz>, @mail.ru
- II. Bloknot dasturini ishga tushiring. Quyidagi jummalarda arab va rim raqamlarini hamda belgilarni yozing:
 - 1) XXI asr — axborot texnologiyalari asri.
 - 2) Buyuk alloma Muso al-Xorazmiy IX asrda yashagan.
 - 3) Sinfimiz fanlarni 100 % ga o'zlashtirdi.
 - 4) Rim raqamlariga I, V, X, L, M, C, H harflari ham kiradi.

UYGA VAZIFA

- Kompyuter klaviaturasidagi tugmachalarni vazifasiga ko'ra ajratib, jadvalni to'ldiring:

Maxsus xizmat tugmachalari	Funksional tugmachalar	Turli belgilar	Kursorni boshqarish tugmachalari	Yordamchi klavishlar